

OPEN MONUMENTENDAG NIJMEGEN 2020

Wandelroute Limos

Start: Snijderskazerne Gelderselaan

Afstand: 2,2 km

Inleiding

Bij de wandeling bezoekt u het voormalige kazerneterrein de LIMOS (= Luchtmachtinstructie en militaire opleidingen school). Deze kazernes werden immers tot hun opheffing in 1995 als laatste gebruikt door de luchtmacht (en enige landmacht). Vele dienstplichtigen hebben hier de eerste maanden van hun training doorgebracht. Dit gegeven sluit mooi aan bij het centrale thema van de open Monumentendag van 2020: 'leermonument'. Educatie in de ruimste zin van het woord.

De Limos is een 14 ha groot terrein, omgeven door de woonwijken die er in de loop van de eerste helft van de vorige eeuw omheen gegroeid zijn. Het terrein is herontwikkeld tot een woonwerkgebied met oude en nieuwe gebouwen.

Algemeen

In de garnizoensstad Nijmegen lagen vroeger de kazernes in de oude ommuurde stad (huidige centrum). Daarvan is het Arsenaal aan de Mariënburg bijvoorbeeld nog een overblijfsel. De situatie binnen de stadswallen werd gekenmerkt door ruimtegebrek en onhygiënische toestanden. Epidemieën braken meermaals uit in de bedompte vervallen kazernes en verspreidden zich dan over de stad. Het slechten van de muren, door het Rijk in 1874 toegestaan, betekende een enorme verbetering voor de stad. De stad kon gaan uitbreiden. Onderdeel van de z.g. eerste uitleg van de stad vanaf eind 19^e eeuw was het verplaatsen van de kazernes naar het toen nog bijna geheel onbebouwde gebied aan de oostkant van de oude stad. Op het grote terrein werden in het groen de kazernes ruim opgezet.

De route

1. Snijderskazerne

In 1905 werd aan het Molenveld als eerste de **Krayenhoffkazerne** gebouwd. In 1906 volgde de (bijna) identieke **Snijderskazerne**, waar u nu voor staat. De eerste kazerne is vernoemd naar de Nijmeegse vestingbouwer Cornelis Krayenhoff (o.a. fort Krayenhoff in Nijmegen West is door hem gebouwd). De tweede kazerne is vernoemd naar generaal Snijders, die in de Eerste Wereldoorlog het leger mobiliseerde en grondlegger was van de militaire luchtvaart. Deze kazernes heten aanvankelijk gewoon

“Kazerne nr. 1 en nr. 2 van het 11^e infanterieregiment”. Dus er zat toen infanterie.

Het ontwerp van beide kazernes was van de militair ingenieur Koolemans Beynen (de straat ten westen van het Limosterrein is naar hem genoemd!). De stijl is Hollandse neorenaissance. Veel overheidsgebouwen werden in de 19^e eeuw in die op het verleden geïnspireerde stijl gebouwd. Het herinnerde immers aan de 16^e en 17^e eeuw, toen Nederland een machtig handelsland was.

Kenmerken zijn o.a. de witte horizontale banden en versierde bogen boven de ramen. Verder zie je een Hollandse trapgevel. Beeldhouwwerk op de gevel, zoals bij het stadhuis in Nijmegen uit de renaissance-tijd (16^e eeuw), zie je hier ook: de Nederlandse leeuw en de krijgsgod Mars, de god van de oorlog boven de entree. Maar de stijl was toen aan het begin van de 20^e eeuw al een beetje ouderwets. Straks ziet u nog kazernegebouwen die niet veel later gebouwd zijn en veel moderner en strakker ogen. Ouderwets qua stijl, maar wel voorzien van goede ventilatie, flinke ramen en ultramoderne bad geisers! Daarmee kwam er ook een einde aan de typische kazernelucht van de oude bedompte kazernes, die in de oude stad berucht was.

De Snijderskazerne is verbouwd tot 57 appartementen. In de Krayenhoffkazerne vind je nu een grand café, woonwerkpanden en bedrijfsruimtes. Vóór de gebouwen zijn onder het oude exercitieterrein ondergrondse parkeergarages aangelegd.

De twee kazernes, inclusief het kenmerkende smeedijzeren hekwerk met de wachtershuisjes, zijn Rijksmonumenten

Ga naar links voor de Snijderskazerne langs en sla dan naar rechts de Garnizoenslaan (met de grote oude bomen aan weerszijde) in tussen Snijders- en Krayenhoffkazerne en loop tot aan de Molenveldlaan.

Wellicht verbaas je je , dat die schijnbaar onbeduidende bulten links en rechts van de Garnizoenslaan een monumentale status hebben. Dat is zo, omdat ze iets zeggen over de bewogen oorlogsgeschiedenis van onze stad. Het zijn immers door de Duitsers in de Tweede Wereldoorlog gebouwde schuilkelders.

Sla linksaf de Molenveldlaan in en loop (langs achterzijde Krayenhoffkazerne) door tot het einde. Je staat nu voor het gebouw met opschrift “Magazijn voor kleding en nachtleger”.

2. Kleedingmagazijn (tegen omheining zijde Koolemans Beijnenstraat)

“Magazijn voor Kleeding en Nachtleger”. Uit hygiënische overwegingen werden in de kazernes hier de voorraad beddengoed, matrassen (= nachtleger) en kleding, anders dan voorheen in de oude stad, niet meer in de verblijven van de manschappen opgeslagen. Er kwam een apart gebouwtje voor dat doel. Ook dit gebouw is een monument. Het leert ons immers iets over de geschiedenis van huisvesting & volksgezondheid.

Thans zit in het gebouw een woongroep van jongvolwassenen met een geestelijke beperking: 't Span.

Loop terug over de Molenveldlaan.

Aan je linkerhand zie je - net na het eerste rode appartementengebouw - de z.g. “Villa”. Dit was de onderofficiersmess. De nieuwe bestemmingen zie je op het bord staan.

Op de T kruising met de Garnizoenlaan zie je een laag gebouw, dat in dezelfde bouwstijl als de Snijders- en Krayenhoffkazerne is opgetrokken. Dit was de korporaalskantine. Boven de ingang zie je het zwierige opschrift “Cantine”. Dit is Jugendstil, een toen eigentijdse stijl, niet meer ontleend aan historische bouwstijlen. Enige jaren heeft er in dit gebouw een politiepост gezeten, als nieuwe bestemming. Op het bord zie je de diverse huidige gebruikers van het gebouw vermeld. Passend bij het thema van dit jaar is dat o.a. studiebegeleiding voor scholieren.

Loop een stukje door en sla achter de Snijderskazerne links af de Wachterslaan in. Loop met de bocht mee (tussen links van je zwart-witte appartementenblokjes van de Wachters en rechts van je een bakstenen wooncomplex genaamd Parkhof West) verder de Wachterslaan op tot je aan je linkerhand een speeltuintje ziet.

3. Spoorbuurt (Dunklerstraat)

Deze wijk is typisch een voorbeeld van de volkswoningbouw uit de jaren 20 van de vorige eeuw. Het is dan ook een beschermd stadsgezicht. Met de woningwet uit begin 20ste eeuw kwam het streven op om ook voor wat toen “de gewone man” heette, een gezonde woning te bouwen. Het is geïnspireerd op de Engelse tuindorpen. Geen grote woonkazernes maar een dorpsachtige rustige sfeer met huizen met tuintjes en eenvoudige maar sierlijk metselwerk. De bewoners

waren werkzaam bij tram of spoorwegen. Vandaar de naam van de buurt. Het kazerneterrein was altijd een afgesloten enclave geweest, waar kwajongens uit de buurt hun heldenmoed bewezen door stiekem over de omheining te klimmen om kogelhulzen van de schietbaan te pikken. Nu ligt het Limosterrein uitdrukkelijk open voor de buurt, die er een buurtpark aan de oostzijde van het terrein vindt.

Loop vanaf het speeltuintje over het voetpad naar de trap, die toegang geeft tot de binnenhof (met houten dek) van het bakstenen gebouw Parkhof Oost. Respecteer de privacy van de mensen, die hier wonen.

4. Parkhof Oost

Er is ook een aantal minder fraaie gebouwen gesloopt, die in de loop van de tijd aan het kazerneterrein toegevoegd waren. Dit om de oorspronkelijke ruime groene setting weer terug te krijgen en om ruimte te maken voor nieuwbouw van woningen. Men heeft niet gekozen voor grondgebonden woningen met privétuinen, maar heeft voortgeborduurd op de oorspronkelijke opzet van de bebouwing uit de kazernetijd. Anders dan de omliggende wijk kende het terrein geen straten, maar lagen de kazernes, als ensembles/ bouwblokken direct in het groen. Zo ook de nieuwbouw. Er is gekozen voor duidelijk moderne bouw, die op een rustige manier contrasteert met

de kazernemonumenten. Zo laat je de gelaagdheid van de geschiedenis van dit terrein gewoon zien. De buitenzijde van dit hof is robuust en in baksteen net als de oude kazernes. Vanbinnen kennen ze juist een intimiteit, met horizontale lijnen om de wanden niet te hoog te laten voelen voor wie hier vertoeft. Er zijn koop- en huurappartementen. En zelfs grondgebonden woningen, zoals je ziet, als je goed kijkt. Naar de oostkant opent zich de bebouwing, als een schelp richting het groen. Niet voor niets zijn er in de ondergrondse garage bomen geplant. Zo grijpen steen en groen in elkaar. Als je nu oostwaarts de binnenhof weer uit loopt, zie je dat de appartementen met hun balkons als het ware opengeklapt zijn richting het park.

Loop als je Hof Oost aan oostzijde (parkzijde) verlaten hebt, naar het oude gebouw met bogen en loggia's, dat bijna recht voor je ligt.

Hier begint een stukje Indische geschiedenis van onze stad, die ook wel “Bandung aan de Waal” werd genoemd.

5. Prins Hendrikkazerne

Dit complex van 7 gebouwen met het hoofdgebouw op hoek Van 't Santstraat/ Dommer van Polderveldtweg werd in 1910 door Prins Hendrik, de echtgenoot van koningin Wilhelmina plechtig geopend. Vandaar de naam. In deze kazerne kregen soldaten voor het KNIL (Koninklijk Nederlands Indisch Leger) hun opleiding alvorens zij, met het fanfare voorop, uitgeleide werden gedaan naar het station om hun reis naar Indië te beginnen. Men leerde hier een mondje Maleis en –serieus!- het eten van rijst met gloeiend hete sambal. Zulke verhalen maken deze kazerne wel tot een heel bijzonder leermonument! Verder stond een zware fysieke training op het programma. Voor deze kazerne gebouwd was, zaten de "kolonialen", zoals deze soldaten in de volksmond heetten, in oude vervallen kazernes in de binnenstad (op de Lindenberg en Bottelstraat). Aanvankelijk tekenden alleen verschoppelingen uit binnen- en buitenland voor een contract in de Oost, waar velen bezweken in koloniale oorlogen en door tropische ziekten. Om het KNIL een betere reputatie te geven kwam er een betere training en strenge keuring. Maar ook een voor die tijd zeer modern gebouw moest het imago van het corps verbeteren. Het gebouw was als een complex met meerdere paviljoens opgezet. Zoals men toen ook ziekenhuizen en sanatoria ging bouwen. De stijl was uitermate strak met slechts hier en daar versieringen in de vorm van schoon metselwerk en hardstenen accenten. Dus heel anders dan de kazernes die je eerder op het terrein zag. De volumes opgetrokken in baksteen en de verhoudingen van de bouwmassa moest spreken, niet de "opgeplakte" ornamenten. Dit standpunt over bouwstijl huldigde het Rationalisme, waarvan de beroemde Nederlandse architect H.P. Berlage de voorman was. Het gebouw met de bogen, waar burgerpersoneel zijn kantine had, lijkt ook wel wat op de Beurs van Berlage in Amsterdam. De prins Hendrikkazerne is ontworpen door de burgerarchitect Jan Limburg, dus niet door een militair ingenieur, zoals bij de andere kazernes hier en elders gebruikelijk was. Dit zegt ook iets over de ambitie die men toen met dit gebouw had, dat lang een van de modernste kazernes in Europa bleef. Tot in het parlement is er toen fel gedebatteerd of dit moderne gebouw, want niet meer in historiserende stijl gebouwd, nou mooi of lelijk was.

Loop een stukje verder door over het fietspad (let op fietsers!) langs de speelplaats en stop daar even.

Thans is in het complex kinderopvang, basisschool De Muze en een AZC gevestigd. De kleurtjes op de gevel zijn er vanwege het huidige gebruik aan toegevoegd. Het is immers geen strenge kazerne meer, maar een kindvriendelijk "leermonument". Het complex heeft een monumentale status, maar soms moet je een (ook weer terug te draaien) concessie doen bij herbestemming.

Je kunt even verder het fietspad aflopen naar de voorzijde van het imposante hoofdgebouw met de 35 meter hoge koepeltoren op hoek Van 't Santstraat/ Dommer van Poldersveldtweg. Loop weer terug.

Je passeert de voormalige wapenherstelkamer, waarin nu woonwerkpanden zijn.

Loop nog iets verder door. Je ziet dan tegen de bosrand een laag gebouwtje.

6. Voormalig ziekenhuis in natuurpark

Het T-vormig gebouwtje was oorspronkelijk onderdeel van een groot ziekenhuis, dat bij het Prins Hendrikcomplex hoorde en in dezelfde stijl en tijd gebouwd was. Men zorgde nu beter voor de soldaten, ook als zij gewond of ziek terug kwamen uit Indië. Helaas is dit ziekenhuis in 1992 afgebroken. Op het terrein ontstond toen een natuurparkje. Het bos hier sluit aan bij de groene lob Mariënboom, die op het Limosterrein tot in de stad loopt. Tussen de bomen vind je schuilkelders uit de oorlogstijd. Vanaf de

bevrijding van Nijmegen in september 1944 hebben hier nog maanden angstige bewoners uit de buurt geschuild tegen beschietingen vanuit Arnhem en Nijmegen. Pas in maart 1945 was Nijmegen geen frontstad meer. Dus ook hier een stukje geschiedenis van onze stad in bange tijden en dus het behouden waard. In de schuilkelders vertoeven nu in de winter vleermuizen.

In het T-huis zit nu De Kentering, die ondersteuning biedt aan mensen uit en in de psychiatrie. Het is ook de uitvalsbasis van de Groengroep, die het natuurparkje onderhoudt en helaas vanwege corona de jaarlijkse plantjesmarkt niet door kon laten gaan, zoals het infobord vermeldt.

Loop over de Limoslaan richting Gelderselaan langs de buurtmoestuin. Aan je linkerhand zie je vervolgens een gebouwtje met een rond zinken dak.

7. Voormalige portierswoning

Aan de voormalige portierswoning is een verdieping toegevoegd. Er is bewust gekozen voor een modern ogend zinken dak. In dit pand zijn nu twee woningen.

Loop nog een stukje door en kijk naar rechts.

8. Parkdeel

De voormalige stormbaan en sportvelden zijn een buurtpark geworden. Helaas is de grasmat nu erg droog. In het open terrein daar zie je rode speeltoestellen in de vorm van vliegtuigjes, die herinneren aan de luchtmacht, die hier vroeger zat. De liefde voor cultuurhistorie wordt aldus op ongedwongen wijze met de papepel ingegoten. Met dit speelse leermoment bent u aan het einde van de rondleiding gekomen.

Sla aan het eind van de Limoslaan rechtsaf en loop over het fraaie laantje, parallel aan de Gelderselaan, terug naar de hoofdingang van de Snijderskazerne. U bent weer terug bij het startpunt.

Tekst en foto's: Karolien Andela

Plattegrond

